

26.33x29.65	1/4	עמוד 12	הפליס - כל השבוע	21/04/2017	58185779-0
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

מעצמה כימית

צב יצחקי

הטבח שארע לפני כשבועיים הכה את העולם בתדהמה. הקו האדום נחצה שוב, אולם אסאד רק לועג לשתיקתן של המעצמות ומשאיר לפוטין ללחום את מלחמת התדמית. בינתיים נטבחים המונים מבני עמו. אין מלאך המוות מבחין בין המורדים לתומכים, ומספר ההרוגים עולה בהתמדה.

ומה קורה ביום שלאחר השימוש בנשק כימי, מעבר להפצצות המתבצעות דרך שגרה? פרופ' אייל זיסר, מאוני' ת"א; ד"ר עופר ישראלי, גיא-אסטרטג, מרצה וחוקר, וד"ר שאול שי, מהמכון למדיניות ואסטרטגיה מהמכון

הבינתחומי הרצליה, בשיחה עם הפליס, מנסים לנתח ולפרש את ההתייחסות הבינלאומית כלפי הדיקטטור של המזרח התיכון.

הבטחתי? אז מה?

עשן סמיך, קשיי נשימה ומראות חוזרים מלפני שלוש שנים וחצי, עת הותקף אזור ע'וטה במחוז ריף שבדרמשק בנשק כימי. כאז כן היום, מתנערת סוריה מאחריותה לאירוע ומגלגלת את האשמה לפתחם של המורדים. מה שבטוח. הבעיה מתחילה כשהעולם מסרב להאמין לגרסה הסורית הנשיאותית...

"אי אז, לאחר השימוש בגז סארין ב-2013", מזכיר ד"ר עופר ישראלי, "הייתה שעת המבחן של ארה"ב

שבנשיאות אובמה". למי שהספיק לשכוח, הנשיא הקודם איים כי לא ישתוק על שימוש בנשק כימי; רק שאז רוסיה הקדימה אותו ופתרה לו את הבעיה. "לאחר השימוש בגז הכימי טענה רוסיה שהנושא בטיפולה. סוריה מצדה הבהירה והבטיחה שאין לה יותר נשק מסוג כימי, וכושר ההרתעה של אובמה נהרס, מטבע הדברים."

אז סוריה הבטיחה, ורוסיה לא טרחה לעקוב מקרוב אחר ההתפתחות. "האמת היא", מדגיש ד"ר שאול שי, "שבשעתו, ההסכם שעשתה רוסיה עם אובמה, חיזק את בשאר אסאד אפילו עוד יותר.

אמנם סוריה ויתרה, כביכול, על הנשק הכימי, אבל כמו שרבים הריחו, ככל הנראה היא עדיין שמרה לעצמה כמויות. גם במהלך השנים האחרונות מאז ההסכם, סוריה הואשמה פעמים רבות שעשתה שימוש בנשק כימי. אמנם לא בגזים כל כך מסוכנים, אבל בהחלט

58185782-4	21/04/2017	הפליס - כל השבוע	עמוד 13	2/4	26.67x29.82
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

בגיבוי רוסי

בעוד מוטחנות האצבעות בפרצופו של הרוזן הסורי, מתעקשת רוסיה לדבוק בעמדת הנשיא, לפיה האשמה היא במורדים, ובהם בלבד. "גורמי טרור אחראים למתקפה הכימית", טענו במשרד החוץ הסורי על ההתקפה באידליב, ואילו משרד ההגנה הרוסי אישר את גרסת אסאד לפיה מטוסי קרב של המשטר פגעו במפעל של המורדים שייצר נשק כימי. "כל המידע הנמסר על ידינו הוא אובייקטיבי ונאמן לאמת", הבטיחו ברוסיה. מה האינטרס של רוסיה לגונן כ"כ חזק על התקיפה הכימית הסורית?

"רוסיה אינה מגוננת על התקיפה הכימית", מפריד שי בין העובדות. "רוסיה מגוננת על משטר אסאד, משום

שהיא מעוניינת בהמשך הישרדותו ובמעורבות הרוסית הפנימית בסוריה. וכדי למנוע את הפגיעה במשטר באמצעות האשמה בשימוש בנשק כימי, המהווה פשע מלחמה, עליה לגונן על המשטר".

וכשיש לסוריה גב, ומדובר בגב איתן מאוד, אין לנשיא מי שיפריע לו כמעט, בשבירת כל המוסכמות הבינלאומיות.

"זוהי מה שהוא אכן עושה", מציין ישראלי. "הוא אינו פוחד מתגובות העולם. יש לו גיבוי רוסי מכיוון אחד, ומצד שני הוא מסתמך על חוסר המעש האמריקני, בעבר תחת אובמה, ובעידן טראמפ שלגביו קשה עדיין לקבוע כיצד ייראו הדברים.

רק שבוע קודם התקיפה טענו בארה"ב שלא מעניין אותם מה מתחולל בסוריה, ואין להם עניין להפיל את אסאד. ייתכן שהאמירה הזו נתנה לנשיא את התחושה

פגעה באוכלוסיית האזרחים והמורדים בנשק כימי, ולא בפעם הראשונה. זו צורת התנהלות של אסאד, שהחליט בנסיבות הקיימות לבדוק שוב את גבולות; מה יתקבל ע"י העולם ומה לא יתקבל. ועדיין הוא מקבל את מלוא הגיבוי הרוסי".

"למעשה", מחדד ישראלי, "אנחנו רואים היום שמה שנעשה לפני שנתיים שלוש במחשכים, נעשה היום בצורה גלויה, הייתי אומר אפילו מתריסה, כנגד העולם.

סוריה חצתה קו אדום עוד יותר מהקווים האחרונים. זה מקבע, אפשר לומר, את ההתנהלות הסורית בגיבוי רוסי בשנה וחצי - שנתיים האחרונות. החל מיולי-אוגוסט 2013, השימוש בנשק כימי הוביל להרג של 1000 עד 2000 איש. אנחנו לא יודעים בדיוק כמה, אבל מספר גדול של הרוגים, והיד עוד נטויה".

25.43x30.33	3/4	14	עמוד	הפלט - כל השבוע	21/04/2017	58185785-7
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260						

והתוקפים שלו הם מיעוט בקרב הציבור הסורי, החצוי בין תומכי אסאד למתנגדיו. משני עברי הכוחות הנלחמים ישנם אנשי המשטר של אסאד, ומולם המורדים שבחלקם הגדול הם אזרחים מקשת נרחבת של אידיאולוגיות שונות. הללו נלחמים במרחבים הסוריים, שבהם חיים אנשים. נשים וילדים, גברים מבוגרים וצעירים. במלחמה, כמו בכל מקום, ישנם התומכים באסאד, חלקם תומכים במורדים וישנם גם אלו שאינם תומכים באף אחד, רק רוצים לחיות. אין אפשרות לפלח את האזורים לפי הסוגים השונים. באותו מקום יכולים להיות אזרחים המזדהים עם המורדים, וכאלו שלהפך. ובמצב הקיים, אין לאפשר מציאות שבה המורדים טובחים באזרחים התומכים באסאד, ולהפך. האזרחים צריכים להיות מחוץ למשוואה, לפחות ע"פ הנורמות העולמיות. בפרקטיקה הסורית, כל המלחמה מתנהלת בתוך מרחבים מלאים באוכלוסייה מכל הסוגים. זו המציאות, ואסור להשתמש בנשק כימי. נקודה, גם נגד מורדים חמושים".

גינני שקט

אם היינו מצפים לאקט משמעותי יותר מזעזוע, הרי שניסיון העבר מלמד שזו שאיפה רצינית מדי. "אני לא

לכללי המשחק, הרי שכבר אין ערכות לכך. הכל נפרץ. ניקח את סוריה כדוגמה. אנחנו מזדעזעים לשמע השימוש בנשק כימי, אבל בכל סוריה יש מאות אלפי הרוגים. ידוע על למעלה מחצי מיליון, נשים וילדים בחלקם הגדול, הנטבחים שם. מדובר בנורמה רצחנית שהעולם מסתגל אליה, והנושא אפילו אינו עולה לחדשות. לאדם הבודד לא משנה ממה הוא נהרג, מאקדח או מגז, מנשק כימי או קונבנציונלי. הוא כבר לא כאן. אולם כשנודע על שימוש בנשק כימי - העולם מתעורר ופוקח עיניים מבועותות".

למה, באמת? "כי במערכת הבינלאומית והדין הבינלאומי בדיני המלחמות, חל עדיין איסור בשימוש בנשק כימי. זו שאלת התייחסות של המערכת הבינלאומית לנושא באופן כללי. ברגע שיש מי שהשתמש בנשק כימי ועדיין מקבל גיבוי מאחת המעצמות, עשויות להיות לכך השלכות על העולם כולו, וכללי המשחק עלולים להשתנות. זהו אחד החששות הרציניים, לכן נזעקים, ואני חושב שבצדק, גם בארץ וגם בעולם המערבי. אסור להשלים עם מצב שכזה כסטנדרט. אם אסאד יכול לעשות מעשים מהסוג הזה מבלי להיפגע או להיענש, בהחלט קיים חשש שגם גורמים אחרים יגיעו למסקנה זוהה, שכנראה ניתן לעשות שימוש באמצעי הזה מבלי לשלם את המחיר, ואת זה בהחלט מנסים למנוע.

צריך להבין שאסאד מייצג כיום את המיעוט העלאווי,

שהוא יכול לעשות כל מה שנראה בעיניו נכון כדי לשמר את המשטר שלו, קרי לפגוע במורדים".

גם פרופ' אייל זיסר רואה קשר הדוק בין ההתעלמות העולמית להפצצה הכימית שבסוריה. "תחושת הנינוחות של בשאר אסאד, ואולי העובדה שהוא חש חסין, מוכיחה שלכאורה אי אפשר להתעלם בין הנקודות הללו, ומאפשרת לו להחליט בקלות על מהלכים רצחניים שכאלו.

יחד עם זאת, צריך לזכור את התמונה הכוללת יותר, בה בשאר אסאד פועל שיטתית זה מספר שנים כדי להשמיד את מתנגדיו, והסיוע הרוסי מאפשר לו זאת.

את התקיפה הכימית אנו רואים כחלק מהפעולות שהוא מבצע מזה זמן רב, הרבה לפני עידן טראמפ בבית הלבן. הרי אובמה העדיף להאמין שהמאגרים הכימיים חוסלו, ובלבד שלא להסתבך בסוריה..."

נורמה עולמית מסוכנת

השימוש בנשק כימי ללא מצמוץ, גורר בעקבותיו גינני רחב, ולא בכדי. "לצערנו, נפרצו מוסכמות בסיסיות רבות במהלך המלחמות האחרונות בסוריה, בעיראק ובאזור בכלל", מלמד ד"ר שי. "אם בעבר חשבנו שהפשיעה ההמונית כלפי אוכלוסייה אזרחית היא מחוץ

58185786-8	21/04/2017	הפלט - כל השבוע	עמוד 15	4/4	25.2x31.4
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

במובן מסוים רוסיה עומדת כעת בפני כל העולם... "זה לא העניין של 'חזקים יותר מול כל העולם'. כשמגיעים למועצת הביטחון ורוסיה אינה מעוניינת שתתקבל החלטה מסוימת, יש לה זכות הווטו, והיא משתמשת בו. כך שכאשר רוסיה אינה מעוניינת מסיבה כלשהי להצביע, האו"ם מנוטרל, מהבחינה הזו. ועדיין אני חושב שאסאד גם יצטרך לשקול את מעשיו, למרות הגיבוי הרוסי. אסאד מבין ששוב חצה קו אדום".

"הסיטואציה העכשווית בהחלט מעניינת", רואה את הדברים ד"ר ישראלי. "מצד אחד יש לנו מעצמה עולמית - רוסיה, שיש לה אינטרס מובהק לשמר את שלטון אסאד, ומצד שני, יש כוחות אזוריים, בעיקר איראן אבל גם חיזבאללה, שמעורבים בסוריה, וגם להם יש אינטרס שאסאד יישאר בשלטון. להבנתה של איראן, כדי לשמר את האינטרסים - צריך את אסאד. אם יהיה שינוי - הם לא יחסו לוותר עליו.

כמובן, גם הרוסים נמצאים באותה הסירה בהקשר הזה. גם אותם לא מעניין שאסאד יישאר, אלא לשמר את האינטרסים הרוסיים בסוריה.

מצד נוסף, ארה"ב, כמו שאמרנו, משכה את ידיה מהאזור, ועיקר העיסוק שלה מתבטא בפגיעה בכוחות דאע"ש באמצעות כוחות הקואליציה, מה שגם משחק לידי אסאד. על כל זה צריך להוסיף כמובן את האיחוד האירופי, החושש מהמשך הגירת הפליטים לשטחו. עם כל הכאב, המתחולל בסוריה מטריד אותם פחות.

ההתנהלות של אובמה ב-2013, הבהירה לצד השני שהוא יכול לחצות את הקווים שהוא רוצה, מבלי לצפות לתגובה אמריקנית. השאלה הגדולה היא מה טראמפ יעשה. אני לא רוצה לצפות, אבל למעשה הוא נכנס לתוך קלחת שכבר נוצרה בתקופת קודמו אובמה".

וטראמפ אמר את דברו. לראשונה מאז פרוץ מלחמת האזרחים תקפה ארה"ב בסיס סורי, שממנו יצאה, להערכתה, התקיפה הכימית בשבוע הקודם. אולם מעבר לזעמה של רוסיה, ואיום מרומז של נשיא ארה"ב לפעילות נוספת, אם תידרש, נראה שהעולם לא הזדעזע. "טראמפ הוכיח שהוא שונה", מסכם זיסר. "אם יתמיד, יוכל לחולל שינוי בסוריה, ואף במקרה שלא, אסאד ימשיך בשלו בזהירות רבה יותר יחד עם פוטין. כל שעלינו הוא להמתין ולבדוק האם אכן מדובר בשינוי של מדיניות ובמהלך אקטיבי להפיל את הרווח הסורי, או שעולם כמנהגו נוהג, ואחרי הרעש הכל ימשיך. בסופו של יום, אסאד רצח מספיק אנשים בלא שימוש בנשק כימי..." //

ולמנוע מאסאד המשך שימוש באמצעים מעין אלו - ניתן להצליח. אבל פרט למהלך אמריקני, כאמור, ומהלך אמריקני נחוש, המשוואה לא תשתנה. סוריה אינה מעניינת את יתר מדינות העולם, ואותן מדינות מערביות באירופה שכן מודאגות ורוצות למנוע את זה - אינן מסוגלות לכך".

ההתנהלות הרוסית של אובמה השפיעה על המצב?

"המציאות והעובדות מדברות בעד עצמן. לכאורה, ע"פ ההסכם בין ארה"ב לרוסיה, ב-2014 סוריה הייתה אמורה להיות מפורקת מנשק כימי, כך שתיאורטית, גם אם אסאד היה רוצה - לא היה לו נשק כימי במלאי. המציאות מוכיחה שזה לא עבד.

אני לא מפיל אחריות על טראמפ, רק אומר שלהבנת הגורם היחיד היכול לשנות את המצב הזה, זו ארה"ב. אין מישהו אחר שמסוגל להוביל מהלך אפקטיבי שישפיע על רוסיה, ודרכה ישפיע על סוריה, או אפילו ישפיע ישירות על סוריה".

ומה עם הפיקוח הלקוי של רוסיה?

"רוסיה השיגה בדיוק את מה שרצתה להשיג. את רוסיה לא עניין העניין ההומניטרי. לרוסיה היה חשוב להשאיר את אסאד בשלטון, ובמשימה הזו היא הצליחה בצורה יוצאת מגדר הרגיל. לא רק שהוא נשאר בשלטון, אלא ידו על העליונה. הכדור כרגע בידי של טראמפ, ועליו להכריע מה האינטרסים של ארה"ב בסוריה ובמזרח התיכון בכלל, ולפעול בהתאם לאינטרסים הללו. כשמדובר בטראמפ, בהחלט קשה לדעת לאן זה ילך. ביכולתו לייצר כל אסטרטגיה שימצא לנכון שתשרת בצורה הטובה ביותר את האינטרסים של ארה"ב. וייתכן שבניתוח קר של הדברים, הוא יגיע למסקנות טובות משל קודמו. קשה לדעת".

זה מול זה

"יום לאחר ההתקפה פטפטו בכירים בארה"ב ואמרו כי 'כל האפשרויות על השולחן'. לו היה עליי לייצג", כך ד"ר שי, "הייתי ממליץ על קיום פגישת פסגה בין המנהיגים, בין טראמפ לפוטין, שבמהלכה, יתוו שני המנהיגים את כללי המשחק ביניהם, כשאחד מהמרכיבים בהסכם צריך לכלול איסור מוחלט בנשק כימי, וזאת רוסיה בהחלט יכולה לכפות על בעלת בריתה הסורית. אם רוסיה תדרוש זאת, אני לא מעריך שאסאד ימרה את פי הרוסים".

מניח, לצערי, שהעולם ישבור את שתיקתו", לא מעודד פרופ' זיסר. "תהיינה מחאות ויהיו גינויים, אבל העולם כדרכו ימשיך הלאה. לאיש אין כוח ורצון להתערב במלחמה בסוריה, והמשמעות היא שניחיו לאסאד ולפוטין להמשיך בשלהם".

"בינתיים אין אפילו גינוי באו"ם", מצטרף שי לדברים. "הגורם היחיד שלדעתי יכול לפעול ולשנות את המצב, הוא רק ארה"ב. כמובן טראמפ יכול להסתייע בבעלי בריתו באירופה, אבל מעבר לו, אני רואה גורם נוסף בעולם שיכול לשנות את המציאות הקיימת".

וכל עוד זה לא יקרה - לא בטוח שלא נראה שוב מאורעות שכאלו?

"הייתי אומר יותר מכך. אם לא תהיה פעולה כלשהי, כנראה שעוד נראה מקרים של שימוש בנשק כימי. אם יש דיקטטור שמחליט לעשות שימוש בנשק שכזה, ורואה שאף אחד אינו מנסה באמת לבלום אותו, כנראה שאותם שיקולים שהביאו אותו לפעולה הזו הפעם, עשויים לגרום לו להשתמש בנשק זה גם בפעמים נוספות. הסוגיה המורכבת בכל הנושא היא החשש מפני העתיד, כל עוד רוסיה מגבה את התנהלות אסאד.

טראמפ אמנם מתח ביקורת על המדיניות של קודמו אובמה, אולם אם הוא יחליט שהנושא חשוב דיו וזהו קו בלתי עביר, וידרוש מהמעצמה הרוסית לטפל בנושא

בזירה הישראלית

אסאד", כך דעתו של זיסר, "כי היא מקיימת מולו מאזן אימה והרתעה, ואסאד מודע לכך בהחלט. הוא יחשוב חמש פעמים לפני שיפעל נגד ישראל. מה גם שהרוסים נותני החסות שלו, לא יתנו לו זאת, כי זה אינו אינטרס שלהם".

"תיאורטית הסכנה קיימת", מגדיר שי את המצב. "כמו שאסאד הפעיל נשק כימי נגד המורדים, הוא יכול עקרונית להפעיל אותו נגד מדינת ישראל. רק שאני סבור שמדינת ישראל מרתיעה אותה מספיק כדי שמחשבות כאלו לא יעלו בדעתו. הנתונים שונים גם הם. כרגע השימוש בנשק כימי הוא במלחמת אזרחים, בין פלגים שונים באותה מדינה. גם את זה צריך לאסור כמובן, אך אין להשליך מההתרחשויות הללו באופן ישיר על מדינת ישראל ובכלל על עימות בין מדינתי ששונה באופיו ממלחמת אזרחים.

בסופו של דבר, אסאד הוא מנהיג אכזר וחסר מעצורים אבל בהחלט מפוכח, ופגיעה בישראל יכולה לעלות לו בשלטונו. הוא הרי מפעיל נשק כימי ומפעיל את כל כוחות הצבא הסורי כדי לשרוד, וזו בעצם מטרתו".

"ישראל נמצאת בתווך", מנסה ישראלי למנף את המצב לתועלת הישראלית, "ומבחינה מוסרית, מתקשה לשמור על הבלגה. ישנם כוחות חזקים, כמו בכירי צבא לשעבר, הקוראים למעורבות ישראלית. לישראל אסור להתערב צבאית. מהלך צבאי בהקשר הזה, משמעו גם מהלך נגד רוסיה הנותנת חסות למשטר אסאד. ללא קשר, עליה לתת סיוע הומניטרי. לשלוח ציוד חירום, מזון, ואם יש צורך ויכולת, גם לקלוט מעט פליטים בדרכם לנקודות אחרות באזור.

בנוסף, ישראל חייבת לחזק בקרב הקהילה הבינלאומית את השבריות של הסכמים בינלאומיים, ואת אי היכולת של הקהילה הבינלאומית לשמר את ההסכם מול סוריה שנחתם בעקבות השימוש בנשק כימי. עליה להשוות בין הסכם זה לבין הסכם הגרעין עם איראן כדי להוכיח עד כמה הוא שברירי.

מדינת ישראל אף חייבת לחשוב מחדש על המוכנות שלה לפיגועים ולהפצצות כימיות עליה. אירוע כזה עלול עשוי לפגוע בנו ללא התרעות מוקדמות".

זיסר ושי חולקים עליו בנקודה האחרונה.

"ישראל אינה צריכה לחשוש מהנשק שבידי